

Een venster van en naar Egypte

De officiële opening van de Bibliotheca Alexandrina, de nieuwe Alexandrijnse Bibliotheek, zou aanvankelijk op 23 april j.l. plaatsvinden. Door de oorlog in Palestina is deze plechtigheid nu tot ten minste oktober uitgesteld. Aan vele buitenlandse belangstellenden wordt echter nu al de mogelijkheid geboden om op afspraak de bibliotheek te bezoeken. Ewa D. Zakrzewska werd uitgenodigd om voor Informatie Professional verslag uit te brengen.¹

ALEXANDRIË, DE MULTINATIONALE EN veeltalige hoofdstad van het hellenistische Egypte en later de tweede stad van het Romeinse Rijk, telde onder haar bezienswaardigheden het Museion, een tempel – in de letterlijke zin – van de Muzen en tegelijk een centrum voor wetenschapsbeoefening op alle vakgebieden. Callimachus, Euclides, Eratosthenes zijn maar enkele namen van geleerden die aan het Museion verbonden waren.

Het Museion bezat ook een boekencollectie die het volledige literaire en wetenschappelijke erfgoed van de hellenistische wereld moest omvatten. De legende van deze bibliotheek en haar ondergang² heeft het oude Alexandrië overleefd en inspireerde tot het initiatief de Alexandrijnse bibliotheek aan de vooravond van de eenentwintigste eeuw opnieuw op te bouwen.

De oorspronkelijke oproep van UNESCO in 1987 werd al spoedig gevolgd door een internationale fondsenwerving-campagne en de selectie van een architect. De stad Alexandrië stelde een geschikte locatie aan de zeeoever beschikbaar en in 1995 kon de bouw beginnen. Eind 2001 was de bouwfase voltooid. De totale kosten bedroegen circa 250 miljoen dollar.

De zonneschijf

Wat als eerste opvalt, is het bijzondere gebouw van de bibliotheek. Dit unieke ontwerp van de Noorse firma Snøhetta is de stad van Euclides zeker waardig. De granieten constructie heeft een torusvorm:³ een rond gebouw met een dak dat tegelijk de façade vormt en dat als een enorme schijf schuin afloopt tot onder het straatniveau en als het ware verzonken is in het water.

Deze vorm, die je als het beeld van een zonneschijf boven zee kan beschouwen, is ook functioneel bepaald: hij maakt het mogelijk om, zonder de toegestane hoogte te overschrijden, een gebouw van tien verdiepingen te bouwen en wel op zo'n manier dat alle verdiepingen, inclusief de vier ondergrondse, daglicht ontvangen. Het zonlicht wordt naar binnen gelaten door luiken in het schuine aluminiumdak.

Het licht mag niet te scherp zijn en wordt gefilterd door speciaal glas, soms groen of blauw gekleurd. Dit laatste zorgt voor kleuraccenten in het interieur, dat verder grijs en beige van toon is: graniet en cement als bouwmaterialen,

eikenhout voor vloeren en meubilair.

Licht en ruimte bepalen de aanblik van het interieur waarin de verdiepingen als opeenvolgende terrassen zijn gebouwd. De constructie rust op slanke kolommen met gestileerde Egyptische lotuskapitelen. Er zijn geen tussenwanden, wat het ruimtelijke effect versterkt en tegelijk een flexibele indeling van het interieur mogelijk maakt. De 2.500 studeplekken, met speciaal ontworpen tafels en stoelen, zijn verspreid over verschillende terrassen. De bijzondere constructie van de buitenmuren moet het geluid dempen.

Het gebouw is niet alleen maar bestendig gemaakt tegen vuur of tegen het wegvallen van de elektriciteit, maar ook tegen het water – sommige onderdelen van het gebouw liggen twaalf meter onder de zeespiegel – en tegen aardbevingen tot negen graden Richter.

Persoonlijk was ik het meest onder de indruk van de verbluffende creativiteit waarmee de architect, rekening houdend met de beperkingen op de aangewezen locatie, een gebouw wist te scheppen dat zeker een plaats zal krijgen in de geschiedenis van de twintigste-eeuwse architectuur. Een ander opvallend aspect is de symbiose van esthetiek en functionaliteit in het gebouw dat, ascetisch maar zeker niet armoedig, klassieke elegantie uitstraalt.

De missie: ook digitaal

De missie van de Bibliotheca Alexandrina is een venster te zijn van Egypte naar de wereld en van de wereld naar Egypte. Daarbij is het meer dan een bibliotheek. Het bibliotheekgebouw maakt deel uit van een complex waartoe ook een hogeschool voor informatiewetenschap, een congrescentrum, een planetarium en een museum-complex behoren. De instelling Bibliotheca Alexandrina heeft een brede culturele en wetenschappelijke functie en is daardoor eerder met het antieke Museion te vergelijken dan met een bibliotheek in de moderne zin. Sinds vorig jaar

Bibliotheca Alexandrina

organiseert de BA dan ook wetenschappelijke congressen, tentoonstellingen, filmvertoningen en concerten. De functie van het bibliotheekgedeelte in dit complex is ook gemengd: het is zowel openbare als wetenschappelijke bibliotheek. Het openbare karakter houdt in, dat iedereen in principe lid kan worden, eventueel tegen betaling van een bescheiden contributie. Er zijn ook voorzieningen aanwezig voor bijzondere groepen gebruikers: kinderen en jeugd, maar ook gehandicapten en met name slechtzienden (*Electronic Library for the Blind*, uniek in Egypte). Het wetenschappelijke karakter wordt weerspiegeld in het collectievormingsprofiel. Naast algemene voorzieningen voor onderwijs op academisch niveau, worden er onderzoekscollecties opgebouwd op geselecteerde vakgebieden: Alexandrina, kunstgeschiedenis met nadruk op kalligrafie en handschriftkunde, sociale en economische geschiedenis van het moderne Egypte, van de Arabische wereld, het Middellandse-Zeegebied en Afrika, ontwikkeling (met accent op genderproblematiek en waterhuishouding) en de ethische aspecten van de exacte wetenschappen. Dit zijn ook vakgebieden waarop de wetenschappelijke activiteiten van de Bibliotheca Alexandrina zich zullen concentreren. De boekencollectie wordt in de komende jaren langzaam aan opgebouwd: van circa tweehonderdduizend banden op dit moment tot vijf miljoen. De boeken in open opstelling zijn gerangschikt op Dewey-nummers aangevuld met een extra letter- en cijfercodering om de signatures uniek te

maken. De hele collectie is opgenomen in de geautomatiseerde catalogus (Virginia Technical University Library System / VTLS) met drie interfaces: Arabisch, Engels en Frans.

In de missie van de bibliotheek wordt digitale informatie-overdracht uitdrukkelijk genoemd. De meerderheid van de studieplekken wordt voorzien van een pc die toegang biedt tot de eigen digitale bibliotheek. Op dit moment zijn dat bijvoorbeeld vijfendertighonderd full-text tijdschriften en enkele van de zesduizend manuscripten afkomstig uit de stadsbibliotheek van Alexandrië. Via zijn website biedt de Bibliotheca Alexandrina toegang tot de back-up versie van het Internet Archive. Dit is de eerste Egyptische bibliotheek die al deze voorzieningen biedt.

Netwerk

Een bijzondere instelling, zoals de Bibliotheca Alexandrina die is, heeft ook een bijzondere status: hij ressorteert direct onder de president. President Mubarak is voorzitter van de Raad van Toezicht (waarin ook andere staatshoofden zitting hebben), mevrouw Mubarak van de Raad van Bestuur, samengesteld uit Egyptische en buitenlandse intellectuelen en politici. Deze constructie maakt het mogelijk zaken te regelen buiten de gebruikelijke bureaucratische structuren in Egypte om, terwijl het netwerk van internationale contacten ervoor moet zorgen dat ook na de opening giften zullen blijven toestromen.

Bibliotheca Alexandrina

Interieur van de Bibliotheca Alexandrina

De directeur van de Bibliotheca Alexandrina, prof.dr. I. Serageldin, is een internationaal erkende wetenschapper, gespecialiseerd in duurzame ontwikkeling en voormalig ondervoorzitter van de Wereldbank. Ook veel andere medewerkers hebben relevante werkervaring in het buitenland. Twee interessante aspecten van de personeelssamenstelling die mij in het oog vielen, zijn een hoog aandeel vrouwen in hoge managementfuncties en de grote hoeveelheid jonge mensen, vaak pas afgestudeerd aan de universiteit van Alexandrië. Al het personeel maakt een zeer competente en efficiënte indruk. Voor de bibliotheekfuncties wordt kennis op het vakgebied vereist, aangevuld met bibliotheekwetenschap. De zo opgeleide bibliotheekmedewerkers worden geacht als intermediair te fungeren tussen het publiek en de organisatie, en de collectie op te bouwen, te ontsluiten en te onderhouden. Er is dus voor gekozen om geen strikte functieverdeling aan te brengen tussen bibliotheektechnische en inhoudelijke functies, of tussen front- en backoffice.

Een venster naar Egypte

Een veelgehoorde bezwaar tegen de Bibliotheca Alexandrina is dat het hier om een prestigeobject zou gaan zonder werkelijke functie. Niets is minder waar. De betekenis van de Bibliotheca Alexandrina voor de stad Alexandrië is duidelijk: het gaat om een culturele en wetenschappelijke instelling die deze stad met vijf miljoen inwoners tot nu toe moest ontberen (het intellectuele leven concentreerde zich traditioneel in Cairo). Daarbij komt een bibliotheek voor het ontwikkelde publiek waaronder de studenten van de nabije universiteit.

Voor Egypte als geheel speelt met name de eigenlijke bibliotheek een voortrekkersrol op het gebied van bibliotheek-automatisering en -management. Hiermee wordt de academische gemeenschap wereldwijd gediend. Naast een hoge boekenproductie heeft Egypte schatten aan manuscripten en zeldzame documenten. Al dit materiaal ligt verspreid over de verschillende stads-, klooster- en moskeebibliotheken en is vaak moeilijk vindbaar en raadpleegbaar. Er ligt enorm veel werk in het verschiet aan conservering, ontsluiting, beschikbaarstelling en digitalisering van dit gedeelte van het culturele erfgoed van de wereld.

In dit perspectief kan de Bibliotheca Alexandrina inderdaad de functie krijgen van een venster van de wereld naar Egypte en daarmee uitgroeien tot een internationaal wetenschappelijk en cultureel centrum: niet precies zoals dat van tweeduizend jaar geleden, maar niet minder van formaat.

Literatuur

- Davey, P. Bibliotheca Alexandrina. In: *The architectural review*. Sept. 2001, 40-51.
- MacLeod, R., red. *The library of Alexandria : centre of learning in the ancient world*. London [etc.] : Tauris, 2000.
- Parsons, E.A. *The Alexandrian library : glory of the Hellenic world : its rise, antiquities and destructions*. 3e druk. New York : American Elsevier Publishing Company, 1967.

Noten

1. Met dank aan dr. Ismail Serageldin, de algemeen directeur van de Bibliotheca Alexandrina, mw. Laila Dowidar, onderdirecteur externe relaties, mw. Layla Abdel Hady, hoofd Bibliotheekdiensten en mw. Dr. Noha Adly, hoofd IT.
2. Het grootste gedeelte van de collectie is per ongeluk verbrand tijdens het beleg van Alexandrië door Caesar (48 v.C), de dochter-bibliotheek in het Serapeum is verloren gegaan toen deze tempel door Christenen werd verwoest (391 n.C.). Voor Kalief Omar, aan wie de beroemde vergelijking met de Koran wordt toegeschreven, bleef dus weinig meer over.
3. Torus: omwentelingslichaam beschreven door een cirkel bij wenteling om een as in het vlak van die cirkel (Van Dale, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, 13e ed.). De diameter van het gebouw bedraagt 160 meter, de hoogte 33 meter, de hoek in doorsnede 16,08 graden.

Links

- <http://www.bibalex.org>
<http://archive.bibalex.org>
http://www.unesco.org/webworld/alexandria_new/index.html

Ewa D. Zakrzewska is projectmanager aan de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam.